

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

DEVELOPMENT OF UNIVERSITY STUDENTS' COMMUNICATION SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

В статті висвітлюється актуальна тема розвитку комунікативних навичок у здобувачів вищої освіти на заняттях з іноземної мови. Комунікативні навички означають здатність людини ефективно взаємодіяти в професійному і соціальному середовищі, а володіння іноземною мовою стає не просто конкурентною перевагою, а необхідністю. Традиційні підходи до викладання іноземних мов не завжди сприяють формуванню реальних мовленнєвих навичок, необхідних для професійного спілкування. Відтак актуальним завданням сучасної освіти є впровадження методів, що забезпечують активну мовленнєву практику, розвиток критичного мислення, між культурну компетентність та адаптивність до комунікативних ситуацій.

Розвиток комунікативних навичок здобувачів вищої освіти на заняттях з іноземної мови є предметом численних досліджень, які пропонують різні підходи та методики для досягнення цієї мети. У них підкреслюється важливість комплексного підходу до розвитку комунікативних навичок здобувачів вищої освіти. Поєднання інноваційних технологій, інтеграція між культурної комунікації та розвиток soft skills створюють сприятливі умови для ефективного оволодіння іноземною мовою та підготовки студентів до професійної діяльності.

Основними аспектами ефективної комунікації вважаються усні та письмові комунікативні навички. Але для того, щоб комунікація стала дійсно успішною і професійною, необхідно розвивати комунікативні компетентності, які формуються через досвід, навчання та взаємодію в реальних комунікативних ситуаціях.

Серед основних підходів, які сприяють формуванню цієї компетентності, виділяють комунікативний, інтерактивний і компетентнісний. Кожен із них відіграє важливу роль у розвитку комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти. Але тільки комплексне їх використання дозволяє зробити навчання мови результативним, створити ефективне навчальне середовище, де студенти набувають навичок реального спілкування, критичного мислення та співпраці.

Важливою частиною навчального процесу є оцінювання розвитку комунікативних навичок. Правильно вибрані інструменти і критерії оцінювання дозволяють не лише визначити рівень розвитку комунікативних навичок і компетентностей, а й керувати навчальним процесом для досягнення кращих результатів.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, іноземна мова, комунікативні навички, комунікативна компетентність, навички спілку-

вання, професійне спілкування, підходи до розвитку комунікативної компетентності.

The article highlights the relevant topic of developing communication skills in higher education students during foreign language classes. Communication skills refer to an individual's ability to interact effectively in professional and social environments, and proficiency in a foreign language is no longer just a competitive advantage but a necessity. Traditional approaches to foreign language teaching do not always contribute to the formation of real speaking skills required for professional communication. Therefore, a crucial task of modern education is to implement methods that ensure active language practice, the development of critical thinking, intercultural competence, and adaptability to communicative situations.

The development of communication skills in higher education students during foreign language classes has been the subject of numerous studies, which propose various approaches and methodologies to achieve this goal. These studies emphasize the importance of a comprehensive approach to communication skills development. The combination of innovative technologies, the integration of intercultural communication, and the enhancement of soft skills create favorable conditions for effective foreign language acquisition and prepare students for professional activities.

The key aspects of effective communication are considered to be oral and written communication skills. However, for communication to be truly successful and professional, it is essential to develop communicative competencies, which are formed through experience, learning, and interaction in real communicative situations.

Among the main approaches that contribute to the development of these competencies are the communicative, interactive, and competency-based approaches. Each of them plays an important role in shaping the communicative competence of higher education students. However, only their integrated application ensures effective language learning, creating a productive educational environment where students acquire real communication skills, critical thinking, and collaboration abilities.

An essential part of the learning process is assessing the development of communication skills. Properly chosen assessment tools and criteria not only help determine the level of communication skills and competencies but also allow for effective management of the learning process to achieve better results.

Key words: higher education students, a foreign language, communication skills, communicative competence, communication abilities, professional communication, approaches to developing communicative competence.

УДК 378.008:811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.1.34>

Лазаренко Т.В.,

ст. викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному світі, який характеризується швидким розвитком міжнародних відносин і розширенням міжкультурних контактів, володіння іноземною

мовою стає не просто конкурентною перевагою, а необхідністю. Особливого значення набувають комунікативні навички, які визначають здатність людини ефективно взаємодіяти в професійному

та соціальному середовищі. Роботодавці цінують уміння вести переговори, працювати в команді і ефективно взаємодіяти з колегами. Відтак, актуальним завданням сучасної освіти є впровадження методів, що забезпечують активну мовленнєву практику, розвиток критичного мислення, міжкультурну компетентність та адаптивність до комунікативних ситуацій.

Стрімкий розвиток цифрових технологій створює нові можливості для навчання. Використання інтерактивних платформ, мультимедійних ресурсів та штучного інтелекту в освітньому процесі сприяє більш ефективному засвоєнню іноземної мови та розвитку комунікативних навичок. Крім того, в умовах цифрових технологій і міжнародної співпраці важливо вміти чітко виражати свої думки, адаптуватися до міжнародної комунікації і використовувати різні форми спілкування (усне, письмове, віртуальне) [5].

Сучасні навчальні програми орієнтовані на активну взаємодію студентів і викладачів, проектну діяльність, дискусії і публічні виступи, що робить розвиток комунікативних навичок обов'язковим. Добре розвинені комунікативні навички сприяють зниженню рівня стресу, збільшенню впевненості у собі і поліпшенню якості взаємодії в колективі.

Таким чином, дослідження сучасних методів розвитку комунікативної компетентності в процесі вивчення іноземної мови є надзвичайно актуальним. Впровадження інноваційних підходів не лише покращить якість освіти, а й сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати у міжнародному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку комунікативних навичок у студентів університету є предметом активних наукових досліджень. Вивчаються механізми формування комунікативної компетентності, бар'єри спілкування та шляхи їх подолання: аналізується роль мовної компетенції, стилістичних особливостей та між культурного спілкування у професійному середовищі. Вчені та педагоги зосереджуються на методах та технологіях навчання, що сприяють розвитку комунікативних навичок та компетентності. Проведений аналіз наукової літератури засвідчує, що проблема розвитку комунікативної іншомовної компетентності у процесі вивчення іноземної мови досліджувалась у працях Л. Биркун, Т. Колбіної, І. Кухти, С. Ніколаєвої, Г. Рогової, Є. Полат, Ю. Н. Тучіної та ін. Питаннями навчання іноземній мові за професійним спрямуванням займалися О. Бакаєва, О. Борисенко, І. Зуєнко та ін.. Заслужують на увагу дослідження західноєвропейських науковців щодо компетентнісного підходу у процесі навчання іноземних мов, а саме: М. Бернс, М. Кенел та ін.

Але незважаючи на численні дослідження з цієї проблематики існує багато аспектів для подальших

розвідок. Так, недостатня підготовка студентів у сфері спілкування призводить до ряду серйозних проблем, які впливають як на їхній освітній процес, так і на майбутню професійну діяльність. Студенти відчують труднощі в усному і письмовому вираженні думок, в аргументованому викладенні своїх ідей, що знижує якість їхніх виступів, доповідей і наукових робіт. Недостатньо розвинені навички спілкування заважають ефективній роботі в команді, конструктивному вирішенню конфліктів і встановленню професійних контактів. Страх публічних виступів, невпевненість у веденні ділових бесід може обмежувати кар'єрні перспективи випускників. Невміння правильно формулювати питання, вести ділове листування і ефективно взаємодіяти з колегами затримує професійне зростання і знижує конкурентноздатність спеціаліста. Погані комунікативні навички також призводять до неправильного розуміння завдань, помилок при інтерпретації інформації і зниженню успішності. Без розвинених навичок дискусії і переконання студентам важко будувати логічні міркування і захищати свою точку зору. Вирішення цих проблем потребує ціленаправленої роботи, а також активного використання інтерактивних методів навчання [9].

Тому **метою статті** є аналіз ефективних методів розвитку комунікативних навичок у здобувачів вищої освіти на заняттях з іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Уміння спілкуватися – це здатність ефективно передавати та сприймати інформацію, думки, емоції й ідеї в процесі взаємодії з іншими людьми. У особистому житті воно допомагає будувати гармонійні відносини, розуміти оточення та бути зрозумілим. У професійному середовищі воно покращує взаємодію в команді, сприяє кар'єрному зростанню. У суспільстві – допомагає стати частиною спільноти, висловлювати свої ідеї та відстоювати власну точку зору. Уміння спілкуватися – це універсальна навичка, яка розвивається протягом усього життя через практику, рефлексію та навчання.

Навчання професійному спілкуванню починається поступово і проходить кілька етапів. На ранньому етапі (шкільна освіта) формуються базові комунікативні навички: вміння висловлювати думки, аргументувати, вести діалог. Вводяться перші елементи офіційного спілкування (есе, презентації, дискусії). На етапі навчання в університеті відбувається поглиблене навчання комунікації відповідно до спеціальності (ділове мовлення, академічне письмо, переговори). Опановуються специфічні формати професійного спілкування (презентації, звіти, дебати). Вивчаються міжкультурні аспекти спілкування. Під час професійної діяльності набуті навички вдосконалюються через реальні робочі ситуації. Відбувається навчання корпоративній комунікації, переговорам,

лідерським навичкам. Як бачимо, професійному спілкуванню вчать протягом усього життя. Його основи закладаються ще у школі, а системне навчання починається в університеті [7].

Отже, зважаючи на важливість навчання спілкуванню, наступним кроком є розвиток комунікативних навичок та вмінь, які дозволяють ефективно взаємодіяти в різних ситуаціях. Комунікативні навички включають в себе здатність виразно і зрозуміло передавати інформацію, слухати та розуміти інших, а також адаптувати свою комунікацію залежно від контексту та аудиторії.

Ці навички є основою для успішного професійного спілкування, оскільки вони допомагають не тільки в повсякденному спілкуванні, а й у специфічних ділових та міжкультурних ситуаціях. Уміння вести переговори, презентувати ідеї, писати чіткі і логічні звіти – все це є частиною комунікативних вмінь, які вкрай необхідні для досягнення успіху в будь-якій професійній діяльності. Таким чином, навчання комунікативним навичкам стає необхідною складовою сучасної освіти, сприяючи підготовці студентів до реальних вимог професійного середовища [6].

Основними аспектами ефективної комунікації вважаються усні та письмові комунікативні навички, але окрім них існує кілька інших типів комунікативних навичок. Розглянемо кожен із них детальніше.

Усні комунікативні навички – це здатність ефективно спілкуватися з іншими людьми в усній формі. Вони включають:

- уміння ясно та логічно викладати свої думки, використовуючи правильну інтонацію та структуру;
- здатність представляти свої ідеї перед аудиторією, утримувати увагу слухачів і відповідати на запитання;
- уміння не лише говорити, а й уважно слухати співрозмовника, що включає сприйняття та аналіз почутого;
- здатність обґрунтовувати свою точку зору, вести дискусію та відповідати на заперечення;
- уміння контролювати міміку, жести та пози, що доповнюють вербальне мовлення і допомагають передати емоції та інформацію.

Письмові комунікативні навички пов'язані зі здатністю висловлювати свої думки та ідеї через письмові форми спілкування. Вони включають:

- уміння правильно писати рідною або іноземною мовою, дотримуючись граматичних норм і стилістичних правил;
- здатність логічно організовувати інформацію, щоб вона була зрозумілою для читача (наприклад, у звітах, статтях, листах);
- уміння передавати суть інформації без зайвих деталей, використовуючи стислу та ясну мову;

– адаптація стилю письма залежно від мети, жанру та адресата (наприклад, ділове листування, наукові статті, креативні тексти).

Невербальна комунікація включає передачу інформації без слів. Це можуть бути жести, міміка, зоровий контакт, поза і рухи.

Емоційні комунікативні навички включають здатність розпізнавати, розуміти та ефективно керувати своїми й чужими емоціями. До них відносять:

- емоційний інтелект – здатність адекватно сприймати емоційні реакції інших і відповідати на них;
- співчуття та емпатію – уміння розуміти почуття й переживання інших людей, що допомагає будувати довірливі стосунки;
- саморегуляцію – уміння контролювати власних емоцій, щоб вони не заважали комунікації.

Соціальні комунікативні навички пов'язані з взаємодією в групі та суспільстві: уміння працювати в команді, уміння ефективно вирішувати конфлікти й знаходити компроміси, здатність ефективно спілкуватися з людьми з різних культур і соціальних груп, враховуючи їхні особливості.

Візуальні комунікативні навички пов'язані з передачею інформації через візуальні засоби (графіки, зображення, схеми). Тут мова йде про здатність створювати й інтерпретувати графіки, діаграми, схеми для полегшення сприйняття інформації і про уміння використовувати візуальні елементи для підтримки усних і письмових виступів (наприклад, слайди в презентації, інфографіку).

З розвитком технологій у комунікацію залучаються нові форми, такі як **цифрові навички спілкування** в Інтернеті:

- Онлайн комунікація – уміння ефективно спілкуватися через електронні листи, чати, відеоконференції;
- робота з соціальними мережами – здатність спілкуватися й поширювати інформацію через платформи соціальних мереж [10].

Отже комунікативні навички – це широкий спектр умінь, що включає усні й письмові форми спілкування, невербальні елементи, емоційне сприйняття, здатність працювати в групі, а також використання цифрових технологій. Розвиток кожного з цих навичок важливий для успішної та ефективної комунікації як у особистому, так і в професійному житті.

Комунікативні навички – це конкретні здібності, які людина використовує в процесі спілкування. Вони включають у себе практичні вміння, необхідні для ефективної взаємодії з іншими. Прикладами комунікативних навичок є уміння чітко висловлювати думки, активне слухання (увага, уточнення, перефразування), використання невербальної комунікації (жести, міміка, інтонація), уміння ставити запитання й відповідати на

них та ін. Комунікативні навички орієнтовані на практику та дії. Вони є «інструментами», які можна вдосконалювати за допомогою вправ і формувати через повторення та тренування [4].

Навчання комунікативним навичкам є важливим етапом у формуванні ефективного комунікатора, але для того, щоб комунікація стала по-справжньому успішною і професійною, необхідно розвивати комунікативні компетенції. Якщо навички включають конкретні вміння, наприклад, говорити, слухати чи писати, то компетенції охоплюють більш широкий спектр – це здатність людини доречно і ефективно використовувати мову й інші засоби комунікації в певних соціальних або культурних ситуаціях, вміти адаптувати свою комунікацію залежно від контексту, аудиторії та цілей.

Комунікативні компетенції включають в себе знання про особливості комунікаційних процесів, вміння працювати з інформацією, культурними відмінностями та емоціями, а також здатність ефективно взаємодіяти в різноманітних професійних і соціальних ситуаціях. Це означає, що здобувач вищої освіти, окрім базових навичок, повинен навчитися стратегічно підходити до комунікації, враховуючи всі аспекти взаємодії. Тому навчання комунікативним компетенціям стає важливою складовою професійної підготовки, оскільки саме вони забезпечують успіх у складних і змінних умовах реального життя.

Складовими комунікативної компетентності є:

- Лінгвістична компетентність – володіння мовними правилами (граматикою, лексикою, фонетикою);
- Соціолінгвістична компетентність – уміння враховувати культурні, соціальні та контекстуальні особливості спілкування;
- Дискурсивна компетентність – здатність будувати мовлення логічно та зв'язано;
- Стратегічна компетентність – уміння компенсувати недостатність знань або мовних навичок (наприклад, використання жестів чи перефразування);
- Соціальна компетентність – здатність адаптуватися до норм і правил спілкування в певній спільноті.

Комунікативна компетентність – це складніше й комплексніше поняття, ніж навички. Воно охоплює не лише практичні вміння, а й знання контексту, норм і стратегій комунікації і формується через досвід, навчання та взаємодію в реальних комунікативних ситуаціях. [1]

Таким чином, комунікативні навички є складовою частиною ширшого поняття – комунікативної компетентності.

Коли йдеться про іноземну мову, розрізнення між комунікативними навичками та комунікативною компетентністю набуває особливого значення, оскільки обидва поняття стосуються здатності

використовувати мову в реальному спілкуванні, але на різних рівнях.

Комунікативні навички в іноземній мові – це конкретні мовні вміння, які дозволяють людині спілкуватися іноземною мовою. Вони є базовими практичними здібностями, пов'язаними з використанням мови в усній або письмовій формі. До них відносяться:

- навички мовлення (побудова граматично правильних речень; уміння ставити запитання й відповідати на них; використання базових виразів у типових ситуаціях (наприклад, під час покупки товарів, в аеропорту);
- навички аудіювання (розуміння почутої мови; виокремлення ключової інформації з аудіоматеріалів);
- навички читання (розуміння прочитаного тексту, окремих слів, речень, контексту; пошук необхідної інформації в тексті);
- навички письма (написання простих текстів (наприклад, листів, повідомлень).

Комунікативні навички зосереджені на виконанні конкретних дій з мовою.

Вони формуються через тренування (наприклад, виконання вправ із граматики, читання текстів або практику розмовної мови) і орієнтовані на базове функціональне використання мови [12].

Комунікативна компетентність в іноземній мові – це здатність використовувати іноземну мову не лише граматично правильно, а й доречно в різних ситуаціях, враховуючи культурні та соціальні особливості спілкування. Це складніший і більш багатогранний навик, що виходить за межі базових умінь [13].

Складовими комунікативної компетентності в іноземній мові є:

- лінгвістична компетентність (знання граматичних правил, словникового запасу, фонетики та орфографії);
- соціолінгвістична компетентність (уміння використовувати мову з урахуванням культурних і соціальних норм (наприклад, як звернутися до незнайомої людини, як висловити ввічливість);
- дискурсивна компетентність (здатність будувати мовлення логічно й зв'язано залежно від ситуації);
- стратегічна компетентність (уміння знаходити вихід із мовних труднощів (наприклад, перефразувати, використовувати жести, обходити незнайомі слова);
- прагматична компетентність (розуміння того, як використовувати мову для досягнення певних цілей (наприклад, як переконати, попросити, відмовити).

Комунікативна компетентність в іноземній мові охоплює всі аспекти мовного використання, включаючи контекст і соціальні очікування. Вона формується через занурення в мовне середовище,

практику спілкування з носіями мови та вивчення культурних особливостей і дозволяє вільно й природно взаємодіяти в реальних ситуаціях, а не просто виконувати мовні завдання.

Розвиток комунікативної компетентності є ключовим аспектом у сучасній освіті, особливо у викладанні іноземних мов. Серед основних підходів, які сприяють формуванню цієї компетентності, виділяють комунікативний, інтерактивний і компетентнісний підходи [2].

Комунікативний підхід базується на тому, що основною метою навчання мови є розвиток здатності ефективно спілкуватися в реальних життєвих ситуаціях. Студенти вчаться спонтанно висловлювати думки, долати мовленнєві бар'єри. До основних методів і прийомів комунікативного підходу до розвитку комунікативної компетентності відносять:

- використання автентичних матеріалів (статті, відео, аудіо, подкасти);
- акцент на значенні висловлювання, а не лише на правильності мовних структур;
- активне застосування мовних навичок у різних комунікативних контекстах;
- використання рольових ігор, дискусій, дебатів для імітації реальних комунікативних ситуацій;
- залучення студентів до роботи в парах і групах для моделювання реального спілкування [3].

Основною метою **інтерактивного підходу** є залучення студентів до активної взаємодії один з одним і з викладачем. Він сприяє підвищенню мотивації та розвитку навичок командної роботи. До основних методів і прийомів інтерактивного підходу відносять:

- використання технологій кооперативного навчання;
- роботу в малих групах;
- проєктну діяльність (створення презентацій, відео, подкастів);
- організацію обговорень, дебатів, рольових ігор;
- стимулювання творчої та критичної рефлексії через інтерактивні вправи (обговорення кейсів та ситуаційного аналізу);
- застосування цифрових технологій для спільної роботи та комунікації (форуми, інтерактивні дошки, онлайн-ігри).

Компетентнісний підхід орієнтований на розвиток не лише мовних навичок, а й ширшого спектру компетентностей, необхідних для ефективної комунікації. Він передбачає:

- формування мовної, соціокультурної, стратегічної та дискурсивної компетентностей;
- виконання завдань, наближених до професійної діяльності (написання аналітичних звітів, переговори, презентації, ведення офіційного листування);
- розвиток навичок міжкультурного спілкування через аналіз текстів і відео;

– використання проблемного навчання (Problem-Based Learning);

– особлива увага приділяється самостійному пошуку інформації та рефлексії;

– оцінювання не лише знань, а й здатності використовувати їх у різних ситуаціях [14].

Кожен із цих підходів відіграє важливу роль у розвитку комунікативної компетентності. Комунікативний підхід забезпечує базу для ефективного мовленнєвого спілкування, інтерактивний підсилює залученість студентів у процес навчання, а компетентнісний допомагає застосувати набуті навички в реальному житті. Комплексне використання цих підходів дозволяє зробити навчання мови ефективним, практикоорієнтованим і цікавим для студентів, створити ефективне навчальне середовище, де студенти не лише засвоюють мовний матеріал, але й набувають навичок реального спілкування, критичного мислення та співпраці.

Важливою частиною навчального процесу є оцінювання ефективності розвитку комунікативних навичок. Це особливо важливо в контексті вивчення іноземних мов. Для вимірювання цього процесу існує кілька підходів та інструментів. По-перше, це оцінка прогресу студентів протягом навчання, коли викладач спостерігає, як студенти взаємодіють під час занять, чи проявляють ініціативу у комунікації, чи вживають нові мовні конструкції. Оцінюється також участь в групових та парних заняттях, аналізується здатність студентів виражати свої думки, слухати і взаємодіяти з іншими. По-друге, це оцінка на кінцевому етапі навчання, яка показує, наскільки добре студент засвоїв певні навички. Сюди відносяться тести та екзамени на аудіювання, говоріння та письмові навички, презентації та проєкти. Критеріями оцінювання комунікативних навичок мають бути не тільки граматична точність, лексичний запас, вимова і інтонація, а й активність у комунікації, кооперація та слухання, здатність адаптуватися до різних комунікативних контекстів [8].

Таке комплексне оцінювання дозволяє не лише визначити рівень розвитку комунікативних навичок, а й корегувати навчальний процес для досягнення кращих результатів.

Висновки. Формування професійної комунікативної компетентності через вивчення іноземної мови – це важливий аспект підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої кар'єри. Сучасні освітні технології і методики навчання іноземним мовам дозволяють створити умови для ефективного розвитку навичок професійного спілкування. Впровадження інтерактивних методів навчання, використання цифрових технологій і міжнародний досвід дозволяють студентам не тільки оволодіти мовою, але й успішно використовувати її у професійній діяльності.

Отже розвиток комунікативних навичок у процесі викладання іноземних мов є комплексним завданням, яке вимагає інтеграції різних компонентів комунікативної компетентності та використання ефективних методів навчання. Ефективне формування комунікативної компетентності потребує поєднання традиційних і сучасних методів навчання, що включають інтерактивні технології, ситуаційні завдання та міжкультурну комунікацію.

Інтеграція інноваційних методів та технологій у навчальний процес є ключем до підвищення комунікативної компетентності студентів. Використання відеоматеріалів, комунікативного підходу, інноваційних методик, ігрових форм та фокусу на професійно орієнтованому навчанні створює сприятливе середовище для розвитку мовних навичок. Це, у свою чергу, забезпечує конкурентоспроможність випускників на міжнародному рівні та їхню готовність до професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гладких Г.В., Шаров С.В. Напрями формування комунікативної компетентності студентів. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 11. Т. 1. С. 70–74.
2. Гнатик К.Б., Фодор К.Й. Особливості застосування сучасних підходів у вивченні іноземних мов. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 59, Т. 3. С. 113–116.
3. Григошкіна Я., Яненко І., Оверчук О., Мовні практики та комунікативний підхід у викладанні англійської мови: аналіз впливу на результативність навчання. *Вісник науки та освіти*. № 8(14). 2023. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8\(14\)-54-70](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8(14)-54-70)
4. Данилевич, Ю. О. Комунікативні навички та комунікативна компетентність, їх роль у здобутті освіти і формування комунікативних навичок упродовж професійної діяльності. *Медсестринство*, № 2. 2023. С. 56–65. <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2023.2.14330>
5. Ігнатенко, І. П., Давидюк, А. Р., Трубенко, І. А.. Інновації в методиках навчання іноземних мов: досвід України. *Академічні візії*, (37). 2024 URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1460>
6. Логутіна Н. В. Формування готовності до професійного іншомовного спілкування у майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності : авто-
реф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2006. 20 с.
7. Мамчур Л.І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи : автореф. дис.... д. пед. наук : 13.00.02. «Теорія та методика навчання (українська мова)». Херсон, 2012. 44 с.
8. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с. URL: <http://rep.knlu.kyiv.ua/xmlui/handle/7878787/267>
9. Нестеренко І. Б., Бондар Г.О. Професійно орієнтоване навчання іноземної мови студентів економічних спеціальностей. Проблеми підготовки сучасного вчителя. Умань, 2020. № 21. Ч. 2. С. 125–137. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/12449>
10. Погоріла С. Г. Тимчук І.М. Сучасні підходи до формування комунікативних навичок у майбутніх фахівців аграрної галузі. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні в умовах сучасних освітніх реалій* : зб. матеріалів доп. учасн. V Міжнародної науково-практичної конференції. Біла Церква : БНАУ, 2024. 199 с. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-53>
11. Савченко О. В. Компетентісний підхід у навчанні іноземної мови і склад професійно-комунікативної компетенції. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31 (70), № 2 Ч. 2, 2020. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/38>
12. Удалова О. Формування комунікативних умінь студентів у процесі професійної підготовки. *Нові технології навчання* : інтернет видання. 03, Березень 2020 1(94):326-31. URL: <http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/51>
13. Цепко Т.А. Сучасні тенденції у викладанні англійської мови у закладах вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21, Т. 3. С. 39–43.
14. Butkovska N. New methods of communicative competence development. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця: матеріали V науково-практ. конф.*, 26–27 лист. 2020 р. : тези допов., Х.: ХНЕУ імені Семена Кузнеця, 2020. С. 278–279. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/24694>